

Лідія Мамчур,
докт. пед. наук, професор, м. Біла Церква

АСПЕКТИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Людська мовна комунікація – особливий вид діяльності. Мова – найбільше диво й найпотрібніша річ з-поміж усього, що створило людство, адже без мови не було б людини, адже тільки завдяки мові особистість розвивається, духовно зростає. Жива людська мова в спілкуванні виявляється як комунікативний код.

Люди у світі користуються різними мовами. Мова є також втіленням національної ідентичності народу, його культури, світобачення, менталітету. Мови – різні, своєрідні, неповторні. У всьому світі люди спілкуються не тільки в межах мовної картини рідної мови, а і вступають у різні форми міжкультурної комунікації.

Міжкультурна комунікація втілює особливу форму комунікативної взаємодії людей як носіїв різних мов, котрі належать до різних націй та культур, релігій, цінностей, світоглядів тощо.

У науковому просторі питанням міжкультурної комунікації були зацікавлені вітчизняні та зарубіжні вчені (Ф. Бацевич, В. Жайворонок, А. Загнітко, В.Заслуженюк, О. Левченко, С. Нієто, Т. Рюлькер та ін.), і нині це поняття є предметом наукових досліджень та розвідок.

Лексикографічні джерела констатують такі трактування поняття «міжкультурна комунікація»: «1. Процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні... 2. Особливий тип культури, який характеризується взаємодією національних (етнічних) культур, етнокультурною компетенцією особистостей, толерантністю, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування [Бацевич]; «Особлива форма вербального та

невербального спілкування людей, що належать до різних мовно-культурних та національних спільнот... Адекватне взаєморозуміння двох (і більше) учасників комунікативного акту, що є приналежними до різних національних культур» [Українська дипломатична енциклопедія].

У мові відображається не сама реальна дійсність, а уявлення носія мови про цю дійсність відповідно до певного соціокультурного середовища. Семантика слова у певній мові відображає знання й уявлення представників нації, етносу про навколишній світ, а також дає йому оцінку.

Е.Холл та Д.Трагер у книзі «Культура як комунікація» вперше ввели в обіг термін «міжкультурна комунікація», що висвітлює особливу галузь людських відношень [Hall E., Trager D.]. Згодом Е. Холл у книзі «Німа мова» [Hall E.] охарактеризував основні положення та концепції міжкультурної комунікації, продемонстрував тісний зв'язок між культурою та комунікацією. Вчений акцентував увагу на тому, що необхідно вивчати міжкультурну комунікацію як окремий навчальний предмет. Тому 1954 р. прийнято вважати появою навчальної дисципліни – «Міжкультурна комунікація».

Відповідно до предмета вивчення виокремлюють різні аспекти міжкультурної комунікації, передусім – це культурологічний, лінгвістичний, етичний.

Культурологічний аспект постає стрижневим, основним у процесі міжкультурної комунікації. Важливу роль у міжкультурному контактуванні відіграє діалог культур як взаємодія лінгвокультур у процесі міжкультурної комунікації. Культура – це передусім успадковані та усталені норми, правила, звичаї соціальної життєдіяльності і практики людей, які належать до певних національних чи етнічних спільнот. Культура певною мірою зберігаються у колективній пам'яті (ментальності, ментальній програмі), прищеплюються змалку, матеріалізуються і пізнається через системи культурних кодів. У мові відображається культура нації. Знання рідної мови – запорука успіху міжособистісної комунікації за допомогою спільної мови, а знання мови іншого народу – важлива умова плідної міжкультурної комунікації. Окрім

мови, важливу роль у міжкультурній у комунікації відіграють звичаї, обряди, вірування, культура.

Лінгвістичний аспект передбачає вивчення, усвідомлення й оперування лінгвістичними одиницями, їх особливостями, відмінностями, які впливають на створення, передачу і сприймання повідомлення у процесі міжкультурної взаємодії. Особливу роль для правильного кодування і декодування інформації вчені відводять виявленню семантичних особливостей слів різних мов. Заслуговує на увагу вживання міжмовних омонімів, наприклад: специфіка мовного коду кожної лінгвокультури – це система символів, стереотипів, образів, формул етикету тощо. Мовна символіка – це вираження за допомогою мовних засобів понять, почуттів, ідей, що мають особливе символічне значення для культури певної нації, етносу. Наприклад, кольори у різних народів викликають не однакові асоціації. Для українців: білий – чистота, свіжість, непорочність; чорний – нещастя, біда, траур; червоний – любов, перемога; синій – вірність, безкінечність. Для монголів: білий – благополуччя, чистота; синій – вічність. Національно-культурна як мовна, так і позамовна символіка тісно пов'язана із національно-культурними стереотипами, що впливають на менталітет нації і відповідно на комунікативну поведінку мовно-культурної особистості як носія певної мови і культури.

Національно-культурний стереотип – це образ, уявлення особистості про світ, що формується під впливом національно-культурного оточення у вигляді ментального образу, вербального або невербального вираження. Поняття «стереотип» вперше використав американський журналіст Волтер Ліпман на позначення усталеного спрощеного образу соціального об'єкта в свідомості людини. На основі інтерв'ю з представниками різних соціальних і національних груп, учений дійшов висновку, що погляди людей на одні і ті самі речі можуть бути різними, і висунув гіпотезу про наявність упередженості, необ'єктивності, що виникає в свідомості через усталені

образи («картинки»), тобто соціальні стереотипи. В. Ліпман наголошував на негативних властивостях стереотипів [Lippman W.].

1. Стереотипи завжди простіші, ніж реальність.
2. Стереотипи люди не формують особисто, а набувають у соціальному середовищі (сім'я, знайомі, засоби масової інформації та ін.);
3. Усі стереотипи більшою чи меншою мірою помилкові;
4. Стереотипи дуже стійкі та довгорічні.

Стереотип як родове поняття включає стандарт як немовну реальність та існуючу мовну норму. У результаті міжкультурного спілкування, а саме під час сприйняття стереотипів культури іншого народу в одних культурах складаються певні стереотипи щодо культур інших націй, етносів.

Етичний аспект спрямований на розуміння відмінностей етичних норм (моралі, поведінки, міжособистісного спілкування, мовленнєвого етикету тощо), які властиві різним націям, етносам, культурам. Наприклад, великий палець руки, піднятий догори, для українця, як і для більшості європейців, означає «дуже добре», «класно», а в Америці за його допомогою зупиняють автомобіль.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
2. Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х томах / редкол. Л.В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання, 2004. Т. 2. 812 с.
3. Lippman Walter. Public Opinion. New York, London: The Free Press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York; Colier Macmillan Publishers, London, 1949. 268 p.
4. Hall Edward T., The Silent Language. New York: Doubleday, 1959. 340 p.
5. Hall E., Trager D. Culture as Communication. New York: Doubleday, 1954. 451 p.